

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Andreae Alciati Emblemata

Alciati, Andrea

Patavii, 1661

Etiam terocissimos domari. Emblema XXIX.

[urn:nbn:de:bsz:31-127360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-127360)

Etiam ferocissimos domari.

EMBLEMA XXIX.

ROMANVM postquam eloquium, Cicerone perempto,
 Perdiderat patria pestis acerba sua,
 Inscendit currus victor, inxixitq; leones,
 Compulit & durum colla subire iugum:
 Magnanimos cessisse suis Antonius armis,
 Ambage hac cupiens significare duces.

COMMENTARI I.

I. **T**RIVMPHATOR cultu regio fe-
 deat in curru triumphali, quem leo-
 nes subiugati & lupati trahant. Formam
 autem currus triumphalis lubens vellem,
 ab aliquo accuratè mihi describisse, quæ
 hic posita est, non placet, ob varias rationes.
 Vt verò hac in parte pictura inueter, non-
 nulla ex probatis autoribus de triumpho,
 quatenus huic rei inferuiunt, asteram. Se-

narum itaq; triumphatori obuiam procedē-
 te usq; ad portam Capenam, postea in Ca-
 pitolium se conferbant. Curram præce-
 debant tubicines, & buccinatores, spolia,
 statua, tabulae, simulacra urbium expugna-
 tarum, arma, donaria, ministri sacrificio-
 rum. Pone sequebatur reges & duces cum
 liberis & vxoribus, itemq; alij hostes ca-
 pti, manibus post terga ligatis. Quod ele-
 ganter

Ritus
 triumphali.

ganter expressit. Quidius, 4. Trist.
Ergo omnis populus poterit spectare triumphos.

Cumq; ducum titulis oppida capta leges?
Vinctaq; captiva reges cervicibus tenentes,
Ante coronatos ire videbit equos?
Hic qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic lacus, hi montes, hac tot castella, tot
armes.

Curru
forma.

Plena fera cadis plena cruoris erant. Etc.
Sed propius ad rem. Tandem ipse triumphator quatuor candidis vehebatur equis, ipse aureo insidens curru, qui non bel. i. arum, neq; ludierarum quadrigarum, sed turris rotundæ instar constructus erat, auro gemmisq; mirifice cælatus, ut Plutarch. in Emilio, Appian. in Libyca & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradiderunt. Habes curru formam. videamus triumphantis habitum. Hic purpu-

Habitus
triumphantis.

reant gerebat vestem, auro intertextam, intectus verò tunica palmatam, dextra manu ramum è lauro, sinistra sceptrum eburneum tenebat, & in regia sella eburnea residebat. Vides quam non respondeat hæc pictura. Adde, quod eodẽ curru aliquando vehebatur triumphantis vxor & liberi; imò & carnisæ, teste Plinio lib. 28. cap. 4. & Lisdoro lib. 18. c. 2. qui ait: Quod vero à carnificibus triumphantes contingebantur, id erat indicio, ut ad tæcum fastigium euecti, mediocritatis humanæ commonerentur. Sed his talibus in nostro hoc curru vbi locus? Totum triumphi apparatus qui dissecere cupit, adeat præter citatos Dionys. Halicarnas. lib. 2. & 5. Valer. Max. lib. 2. c. 8. Iosephum de bello Iud. lib. 7. ex neotericis Gaidonem Pancirollũ de rebus memorabilibus, Anton. Valtrinum de re militari Rom. lib. 7. & ante omnia Robertum Valerium de re militari lib. 12. & alios.

II.
Vnde eruta
in scripto,

EPIGRAPHEN huius Emblematis, Etiam ferocissimos domari, videtur mutatus Alciatus è primo An. nal. Cornel. Taciti, vbi facta Augusti præclara paucis complectitur, deq; mutatione reip. Romanæ agit: Posito Triumviri nomine, Cæsulem se ferens: vbi militem donis, populum annona, cunctos ocii dulcedine pellemat: insurgere paulatim, munita senatus, magistratum, legum in se trahere, nullo aduersante, cum ferocissimi, per acies, aut proseripione cecidissent. Testis huius hi-

storia potest videri Plinius, qui sic lib. 8. cap. 16. Primus Romæ leones ad curru iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello cum dimicatum esset in Pharsalica campis, non sine quodam ostento temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Nam quod ita vestus est cum. Mima Cytheride supra monstra etiã illarum calamitatum fuit. De Ciceronis vita, factis, & causis interitus, quibus M. Antonius cum ad necem postulatit, (quarum potissima hæc fuit, quod Cicero, cum sibi, è re sua, maximè opus esset, seruire tempori non potuerit) plenissimè agit Plutarchus. Nam huius operis breuitas tanti viri præclara facinora non potis est comprehendere, iustum enim volumen desiderant. Illa tantum referemus, quæ lucis non nihil huic emblemati possunt afferre. Cæsarem in Senatu consorsum accipimus à ciuitatis Romanæ principibus, qui tyrannidem perferre non poterant; qui tamen cum aliam periculiosissimam & funestissimam consilii subsissent, iogè aliter cecidit quam, putassent; tyrannum enim de medio sustulerunt, at ipsam tyrannidem tollere non potuerunt. Statim enim perturbatis rebus, & omnium consternatis animis eandem potentiam nescio quo fato M. Antonius occupauit, quanquam moribus & vitæ instituto dissimilis, aliisq; partibus Cæsare inferior: cui apertè omni contentione animi restitit M. Tullius, & perique alii nobiles Romani. Eam quidem quam non modò antè præsentiebat, sed planè experiebatur insanam M. Antonij rabiem, non dissimulauit ipse Cicero 2. Philipp. cum ait: Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius: auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius: desideratis clarissimos ciues eos quoque eripuit vobis Antonius: omnia deniq; quæ postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Et deinde subiicit: Versatus in bello est, saturauit se sanguine dissimiliorum sui ciuim. Itemq; 3. Philip. ait, eum in hospitis tectis Brundisi fortissimos viros, ciues optimos, iugulari iussisse, quorum ante pedes eius morientium sanguine eos vxoris respersum fuisse constabat. Certè Plinius lib. 14. cap. 22. Antonium sanguine cinium ebrium, & eum sitientem nominauit. Actionibus igi-

Emble-
ma tra-
ctum ex
Plinio 2.
Cicero-
ne 2. An-
toniana.

M. Anti-
nius ty-
rannus:

Cicero
sua.

Cicero
tides.

tar Philippicis à Cicerone in senatu habitis sic excaudit Antonius, vt inde omnè quod aiunt, lapidem mouerit, quo Cicero de medio tolleretur. Itaq; composita inter tres Romanorum duces pace, Lepidum, Antonium, & Cæsarem Augustum, trium viratus inuaditur; sic ciuium profertio: vbi Antonius ea conditione auunculum suum profertio passus est ab Augusto, vt Cicero sibi ab eodem profertio tradideretur. Quare Cicero cum tota domo profertio Asturam primò nauigauit, mox Circeios, in terram postea descendit, nondum omni spe de Octauio abiectis; Asturam pedibus rediit. Hinc filius suadentibus Formias transuersis itineribus processit: quo cum appulisset, corui infausto volatu ab infausto appulsiu arcere voluisse visi sunt. Hinc lectica delatus est in proximam villam suam, neq; ibi diutius commorari est ausus, coruis iterum omnia garru infestantibus; reuersus itaq; in Formianum, vt nauim cõscenderet, cum in altum proiectus esset, ventisque aduersis agitato, & vitæ & fugæ eum cõpexit tedium. Referebatur igitur lectica ad nauem, cum Popilius Lanas (quem aliquando Cicero in Senatu capitali iudicio defederat patronus) cum globo militum Antonii obuiam occurrit. Sensit Cicero eos ad eadem missos, continuo lecticam deponi iussit, hicq; sine gemitu barbam sibi laua manu (qui mos illi fuisse dicitur) demulceus venientes excepit, atq; ex lectica prominens caput immota ceruice amputandum Popilio præbuit. Interfectus est ergo annos natus quatuor & sexaginta; caput ab Antonio inter duas, manus in rostris positum fuit, quo loco orationes in Antonium Cicero habuerat. Nec cohibere lacrymas potuit tota ciuitas, cum reuersum Ciceronis caput in illis suis rostris spectaret: nec aliter ad illud videndum, quam ante ad audiendum concurrebatur. Valer. Max. lib. 5. c. 3. multa, Seneca 7. Controuers. 2. & Suasoriar. 6. capite, Appian. lib. 4. belli ciuili. Seuerus Cornelius, fatum hoc planè funestum ita deserit:

*Abstulit vna dies ani decus, iactans, luctu
Conticuit Latia tristis facundia lingua,
Vnica sollicitis quondam tutela salutis;
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus.
Vindex, ille fori, legum, ritusq; togæ;
Publicæ vox sanis aternis obmutuit armis;*

*Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canitiæ, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tantum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fota, deorsq;
Respexit, nullo luet hæc Antonius æro, &c.
Quem admodum autem in abscisum Ciceronis caput ignominiosè feruerint M. Antonius, & vxor eius, recitat Crinitus de honesta disc. lib. 1. c. 8. Quamquam ad Emblematis explicationem (subiangit Claudius Minos) videamur adduxisse, quæ studio cuiq; satisfaciunt: tamen adij.imus, quod non parùm fortè cõducatur ad materiam seu fontem carminis huius explinandum. Si enim locus est coniecturæ nostræ dandus (in quo tamen nihil cuiquam velim præiudicatum) videtur id Alcistæ duxisse potius ex Antonianæ 2. M. Tullij loco, sed (vt plerisq; doctis videtur) corrupto, qui sic habet: Vehementior in esedo Tribunus, &c. sequebatur eum rheda cum leonibus, comites nequissimi. Nonnulli hic legunt, leonibus, quod non probatur criticis, & ijs, qui maiorem probabilitatem sectantur, quiq; censoriam virgulam in scriptis auctorum meliorum subinde adferunt. Quo ex loco suum videtur Emblemata confinxisse Alcistæ, & leonibus, legisse pro leonibus: adhuc non rectè temporum rationem habuissit. Si quos moueat Plinianus locus, quem attuli, nihil certè moror, cum nihil præfæctè hæc in parte ausim affirmare.*

ROMANVM postquam] Est & in hoc hyperbaton, & implicatus verborum contextus, quem sic digerimus: Postquam M. Antonius, pestis acerba patriæ suæ, perdidit eloquium Romanum Cicerone preempto, in ascendit curvus victor &c.

Romanum eloquium] κατὰ τὴν ἔξοχὴν Romanæ princeps eloquentiæ vocatur Cicero, vt etiam disertus artifex Reipub. administrandæ à D. Augustino. Plinius senior eum sic lib. 7. c. 30. salutat: Salue, inquit, primus in toga triumphum, linguæq; lauteam merite: &c. Lucanus maximum autorem Romani eloquij appellat. Eximiam laudem Ciceronis vide apud Plinium loco citato, & lib. 3. c. 2. Item Cælium Rhodig. lib. 25. cap. 3.

Perdidit] id est, perdidisset; de medio sustulisset. Martialis pulchro epigrammate comparat scelus Photini, qui Pompeium occidit, cum scelere Antonij, lib. 3. Epigr.

Fons Emblematis alter.

III. Syntaxis.

Eloquentia patris Cicero

Ciceronis fuga.

Ciceronis cades.

Epigr. 24.

Par scelus admisit Pharij; Antonius armis,
Abscidit vultus ensis uterq; suos.

Illud laurigeros ogeres cum lata triumphos:

Hoc tibi Roma capus cū loquereris erat.

Antonij tamen est peior, quā causa Photini,

Hic facinus domino prastitit, ille sibi.

Alciatus
notatus.

Fallitur tamen Alciatus in temporis supputatione, quod paulo ante innuit Minos; nam ante mortem Ciceronis Antonius iunxerat leones, vt ex Plutarcho, & ex Plinij verbis citatis patet. Et ex Cicerone ad Atticum lib. 10. cum inquit: Tu autem in leones pertimescas caue. Et in 2. Philipp. Sequebatur theda cum leonibus, sic enim legendum, non leonibus, vt videtur legisse Alciatus.

Pestis
patria.

Patria pestis acerba sua Allegorica nefarij hominis, Reique pub. perniciosi hostis descriptio, quam scilicet orationibus usurpat, vt Catilinarijs, Post reditum, pro Sextio idem orator: vt cum Clodium aliquando terram & immanem belluam, sapientiam, scilicet pestem appellat. Sed & G. libitum atq; Pisonem, duas imperii Romani pestes memini nominatos eadem oratione Sextiana. Sic in Politic. Plutarchus Reipubl. hostes Aristiona, Nabim, Catilinam, pestes, morbum & vomitum patriæ appellat, id est, *ῥόνημα καὶ ἀποσύνμα πόλεως*. sic Viug. l. 1. c. 3. Harpyias pestem & iram Deorum: & 12.

--- Turni se pestis ad ora

Fortis, refertq; sonans.

Non mihi tempero, quin & hæc adiciam, in eorum maxime gratiam, quos in politioribus literis institimus: quicquid lethale, noxium & damnosum est, id pestis nomine solere appellari, verbum enim, pestis, *παρά τὸ πῆρην*: vnde ducta vox antiqua, peilum. Pernicies etiam à pernecando dæcta. Sallustius: Et si certa pestis adesset, manurum potius, &c. Catullus seipsum alloquens ita de amore suo:

Pestis et
mon
est.

Me miserum aspiciate: Et si vitā puriter egi,

Er pite hanc pestem, perniciemq; mihi.

Idem ad Rufum:

Eripuisti, heu heu, nostra crudele venenum

Vita, heu veni, nostra pestis amicitia.

M. Tullius 1. in Catili. Hoc autem vno interfecit, intelligo hæc Reip. pestem paulisper reprimi. & ibidem: Atque delebitur non modo hæc tam adulta Reipubl. pestis, verum etiam stirps ac semen malo-

rum. Idem 2. in Anton. vt Helena Troiana, sic iste Reipubl. causa belli, causa pestis atq; exitii fuit. Et Philip. 7. Tetram & pestiferam belluam ne inclusam & confictam dimittatis, caute. Apuleius 5. Asini aurei, de sororibus Psyche: Sed iam, ait, pestes illæ, terretimæque furæ anhelantes viperæum virus nauigabant. Idem lib. 7. Verum fortuna meis cruci tribus insatiabilis aliam denuo mihi pestem instruxit. Eodem schemate dixit idem Apuleius 9. Asini, de muliere quadam: Sed omnia prorsus vt in quadam egnosam lacrima in eius animum conflaxerant flagitia. Et Arnobius lib. 5. contra gentes, de loue loquens: Vt esset, ait, eriminum sedes, maledictorum materia, locus quidem expositus, in quem spurcitie se omnes scenatum colluuiionibus deriuarent. &c.

Lunxig, leones Præter ea, quæ de iunctis leonibus adducta sunt, legimus apud Plutarchum, hæc pompam non fuisse cum primum ab Antonio usurpatam: constat enim iam olim Annoni Duci Carthaginensium male cessisse, quod leone pro iumento vitus fuerit ad ferendas sarcinas, pulsumque in exilium eo nomine, quia id tyrannidem potterere videretur. Quod obiter mihi reuocat in memortiam hieroglyphicum EMOLLIT. FEROCIAE, vbi Bacchus curru trahitur à tigris, cuius animalis effigies indomitam & efferatam læuitiam arguit. Sed ad rem. In Anthiochi numo videre est leonem ferè humi procurrentem, & superuolantem noctuam: quo significatur, vires cedere sapientiae. Leo enim roboris habet hieroglyphicum: noctua verò Mineræ. Referrem & leones subici magnæ Deæ vehiculo fuisse solitos, eosque Solis trahere currum, sed hæc non sunt huius classis. Certè in Faustinae vetere numo Cybele turrita sella Leoninæ insidet, quæ orbem in terra manum & genu teneat, cum inscriptione, MATRI MAGNÆ. Reperio apud Herodianum in vita Seueri, Iulianum Elephantos quos habebat ad pompam institutos, conatum assuefacere, vt scissorem paterentur: quod & ab alijs tentatum non raro accepimus. Sed de Antonii leonibus iam satis, si tamen admonuero id ostentum à Cicerone ipomet præuisum, Epistolis ad Attic. Tu Antonii leones pertimescas, caue: nihil est illo homine iucundius, &c. quæ locum

Bacchi
currus
trahitur à
tigris.

Leones
magna
Dea cur-
rum vehit.

Iugū qd. locum supra quoq; tetigimus. Iugum.] Nolim prætermisum quod notat Pierius 48 Hieroglyph. iug. feruitem signi ficari, & fatigationem. vnde vulgatum illud: *Subdere colla iugo*, pro eo, quod dicimus, in feruitutem trahere, à bobus sumpta metaphora. *Sub iugum mittere*, castrense verbum est, de quo Linius lib. 3. Tribus, inquit, hastis iugum fit, humi defixis duabus, superq; eas transfuersa vna deligata: sub hoc iugum Dictator Equos misit. Mittebantur autem sub iugum hostes discincti, ereptis omnibus armis telisq; vt scribit Festus. Hinc etiam verbum *Subiugare*. Nostro tempore sub iugum, quod Græcum Π amulatur, mittuntur ii, qui picatis manibus rem inueniūt antequam amittatur; non tamen discincti conducuntur sed à carnifice, & eius paranympis licitoribus strictim cincti: qui dum vao saltu hoc iugum transire coguntur & conantur, fatali nexu irriteri hærent, & è fenestra canabina prospicientes miserandam exhibent spectaculum, cum famæ & vitæ dispendio, & corporis suspendio.

Magnanimos cessisse] Huic fete simile Accu illud ex Nonio: *Nullum est ingenium tantum, neque cor tam ferum,* *Quod non labascatur lingua, mitescat malo.* *Ambage hac.* Signis & mutis demonstrationibus eiusmodi. Leones enim iunxit, vt significaret se fortissimos quosque sub iugum misisse. Leo in Hieroglyph. fortitudinem, robur, & alia multa signat: quæ de re Pier. Valerianus lib. 1. Ambages autem primaria significatione pro verborum circuitu, & sententiarum altorsum tortarum ductu accipi solet: at hic, quantum conicio, schema, vel pompam, aut factum insolentem arguit, quo tacite quid sibi veller, innueret Antonius. Scio quidem apud auctores frequenter sumi *metaphorice* pro verborum circuitu, qualis in criminibus excusandis aut velandis adhiberi nonnunquam solet. Linius 2. Per amba-

ges regens ingenij sui effugiem. & 9. Vix pueris dignas ambages, senes & consulares fallenda fidei exquirere. & id quiddè translantidè, prope è verò ambages sunt flexus & mandati flammum. Claudianus itaque, Equoris ambages dixit, sic sæpe apud Cornel. Tacitum Annalib. **IV.** *Nihil tã durum quod frangi nõ possit.*

1. PROPONITVR immanitas facinoris huiusce Antoniani, vel potius insolentie pl. isquã nefarie insani huius hominis iugates leones ad currum iungentis. Et hoc quidem certè sat nobis intelligi datur, nullam esse tantam vim, aut firmum animi propositum, nullius tam præfactam vocè & sententiam, quæ non coerceri aut edomari queat. Quoties enim vel libertas, vel virtus oppressa, & quasi sopita est tyrannorum violentia? Vt id sese mihi offerunt exempla longè multa de ijs, qui indigna & immeritè extincti necè à multis iam antea actis annis, desiderium sui nobis reliquerunt, vt eorum non possimus vel sine lacrymis, vel iusto dolore meminisse. Vice versa nemo vsq; adeo ferox, immanis, potens, seu etiam astutus est, quin ab alio, etsi fe in feriore tandem domari, viuci, & sape-rari possit.

2. Notatur præterea hoc schemate insolentia & supbia, quæ semper & à natura victoriæ inest, vt exclamat Cicero in oratione pro M. Marcello, quem vide. Seneca in Troade: *Victor feroces impetus primos habet.* Recitat Plutarchus in Laconicis, Archidamum Agesilai filium, post confectum apud Chæroneam habitum, cum à Philippo rege Macedonum victore litteras accepisset acerbius scriptas, hunc in modum rescripsit: Si metiaris vmbra tuam, haudquam reperies illam factam maiorem, quàm erat ante victoriam. Grauius admonens, non esse prudentis ob fortunæ successum intumescere, quum ipse sit nihilo maior, Equum autem est, vt homo se suis, & propriis bonis metiatur potius quam externis; quæ fortuna cum libet, dat, cum visum est, eripit.

Arrogantia v. Etoria comis.

Gratiam